

Nederlandse letterkunde: tijdschrift, vakwetenschap, schoolvak

Erwin Mantingh & Marijke Meijer Drees

Abstract

In this article, we place the celebrating journal *Nederlandse letterkunde* in the historical context of the discipline of Dutch language & literature since the 1990s in the Netherlands. Special attention is paid to the school subject of Dutch, and to the teaching of literature within that subject. We show what developments have led to the current cooperation between academics in Dutch language & literature and didactic experts, who share a concern for the school subject. We conclude with three recommendations for the future of the journal.

Keywords: Dutch literature, history of the discipline Dutch language & literature, the school subject of Dutch, teaching literature, didactics

1. Aanloop

Op 7 oktober 1995 houdt hoogleraar W.P. Gerritsen op de alumni-dag van de toenmalige Vakgroep Nederlands in Utrecht een lezing over 'de explosie van de neerlandistiek'.¹ Ongeveer een jaar eerder hebben de redacties van *De nieuwe taalgids* (Utrecht, 1907-1995) en *Spektator* (Amsterdam, 1971-1995) het besluit genomen deze neerlandistiektijdschriften te laten opgaan in *Nederlandse letterkunde* en *Nederlandse taalkunde*.² Begin 1996 verschijnen de eerste afleveringen.

De lezing van Gerritsen biedt een historische terugblik op de neerlandistiek, weliswaar vooral de Utrechtse, maar vergelijkbare retrospectieven zouden te geven zijn voor Amsterdam, Leiden, Groningen en Nijmegen.³ De saillante observaties die hij doet, maken zichtbaar hoe herkenbare ontwikkelingen en trends op het deelgebied van de Nederlandse letterkunde, waar het gelijknamige tijdschrift aan gewijd is, besloten liggen in de vakgeschiedenis.

Tot ongeveer de jaren vijftig van de vorige eeuw was de neerlandistiek nog een 'organisch geheel' en sprak het vanzelf, aldus Gerritsen, dat taal- en letterkunde ten nauwste samenhangen en dus ook 'in hun onderlinge samenhang werden bestudeerd', zowel met het oog op het belangrijkste beroepsperspectief, het leraarschap, als vanwege 'een consensus [...] over het belang van de studie Nederlands voor het behoud en de versterking van wat wij nu, met een toen al slechts geworden term, de Nederlandse identiteit plegen te noemen'.⁴ In Utrecht verrichtte C.G.N. de Vooyo, de zevende en enige hoogleraar voor de neerlandistiek aldaar, vanaf 1916 zowel letterkundig als taalkundig onderzoek. Daarnaast produceerde hij tal van tekstedities en ontplooidde hij activiteiten 'die wij nu onder het vak taalbeheersing zouden rangschikken'.⁵ Van specialisatie wilde hij niets weten. In zijn afscheidscollege (30 maart 1946) bekende hij dan ook dat hij zich 'als hoogleraar aan onze Universiteit [...] steeds meer leraar [had] gevoeld dan "hooggeleerde"', en 'ter wille van [zijn] leerlingen [...] gestreefd had naar veelzijdige kennis, die [zijn] onderwijs ten goede zou komen' – dit vanuit de overtuiging dat 'wie leraar wil worden ver gaande specialisatie als een gevaar dient te vermijden'.⁶ Niettemin kwam die specialisatie wel al enigszins in beeld toen na het tijdperk De Vooyo die ene leerstoel voor de neerlandistiek werd opgedeeld, aanvankelijk nog in één leerstoel voor taalkunde en één voor letterkunde.

Maar wanneer Gerritsen zijn lezing geeft, worden de ooit door De Vooyo nog solo vervulde taken uitgevoerd 'door niet minder dan vijf hoogleraren, bijgestaan door een dertigtal universitaire hoofddocenten en docenten'.⁷ Ook heeft, zo constateert hij, de consensus over het belang van Nederlandse taal- en letterkunde voor 'de Nederlandse identiteit' plaats gemaakt voor 'een sterk relativerende visie', en is de neerlandistiek geëxplodeerd 'in stukken en brokken die ver van elkaar kriskras door de ruimte schieten'. Gerritsen onderscheidt een drietal ontwikkelingen die hier direct of indirect aan hebben bijgedragen. Ten eerste de onstuimige toename (landelijk) van het aantal studenten Nederlands in de jaren zeventig, ten tweede het verdwijnen van het leraarschap als voornaamste beroepsperspectief en in de derde plaats de ver gaande specialisatie van het onderzoek. Had De Vooyo destijds nog, met het oog op de traditionele beroepskeuze van het leraarschap, de specialisatie betiteld 'als een gevaar', en maakt de neerlandistiek van zijn tijd een nogal naar binnen gekeerde, gesloten indruk, in 1995 is voor het onderzoek, om internationaal deel te kunnen nemen en bij te kunnen dragen aan wetenschappelijke discussies, de concentratie op één deelgebied binnen de letterkunde, de taalkunde en de taalbeheersing al een tijd lang absolute noodzaak. Daarbij heeft de discussie tussen specialisten, aldus Gerritsen,

zich in veel gevallen verplaatst naar fora (tijdschriften, congressen) buiten de neerlandistiek, en vindt, bijvoorbeeld, de historisch-letterkundige neerlandicus vaak eerder een gesprekspartner in een cultuur- of kunsthistoricus die op dezelfde periode werkt.⁸

In het licht van Gerritsens betoog vallen de volgende zaken op in het redactioneel ‘Ten geleide’ bij het openingsnummer van *Nederlandse letterkunde*, dat begin 1996 verschijnt.⁹ Ten eerste: de constatering dat de taal- en letterkunde al ‘decennialang’ geen ‘eenheid’ meer vormen en een gemeenschappelijk tijdschrift voor beide derhalve ‘uit de tijd’ is. Ten tweede, dat het tijdschrift nadrukkelijk wordt gepositioneerd als een podium ‘voor de vakbeoefening in al haar vormen en facetten’, waarbij ‘het volledige spectrum van de Nederlandstalige letterkunde van middeleeuwen tot heden’ aan bod komt én waarbij het uitsluitend de academische vakbeoefening betreft: de letterkunde van het schoolvak Nederlands blijft onvermeld in het ‘Ten geleide’. Ten derde valt op dat het ‘Nederlandse’ in de tijdschrifttitel zonder een nadere uitwerking geïdentificeerd wordt met ‘de Nederlandstalige’ letterkunde, én dat het Nederlands al even vanzelfsprekend de enige voertaal van het tijdschrift is. Kennelijk zijn internationale belangstelling voor en internationale verspreiding van artikelen over de Nederlandstalige letterkunde dan geen issue.

De opvallendheden in het ‘Ten geleide’ voorzien wij in de volgende paragraaf van contextuele observaties. Daarna komt het schoolvak, waarvoor in het openingsnummer van 1996 geen aandacht was, in een afzonderlijke paragraaf aan de orde. Tot besluit richten we ons met enkele aanbevelingen op de toekomst van *Nederlandse letterkunde*.

2. Omzien

Terugkijkend vanuit het heden geeft het ‘Ten geleide’ uit 1996 in meerdere opzichten te denken. Dat een gemeenschappelijk tijdschrift voor taal- én letterkunde ‘uit de tijd’ zou zijn, wordt – en werd ook al in 1996 – weersproken door bijvoorbeeld het al ruim een eeuw bestaande *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* (1881-heden) dat zich ‘richt [...] op de neerlandistiek in de ruimste zin’, waar overigens de taalbeheersing niet expliciet bij genoemd wordt.¹⁰ Verder is er sinds 2000 het wetenschappelijke tijdschrift *Internationale Neerlandistiek*, aanvankelijk genaamd *Neerlandica Extra Muros* (in 1956 gestart als halfjaarlijks contact- en inlichtingenblad). Ook biedt het elektronische *Neerlandistiek*, *online-tijdschrift voor taal- en letterkunde*, oftewel *Neerlandstiek.nl*, dagelijkse aanvullingen met ontwikkelingen in

‘de Nederlandse taalkunde, letterkunde en taalbeheersing’. Het is de samengevoegde voortzetting van het gelijknamige wetenschappelijke online tijdschrift dat tussen 2001 en 2013 heeft bestaan en het informatieve weblog dat tot april 2016 *Neder-L* heette en daarna *Neerlandistiek*.¹¹ Wat op het huidige *Neerlandistiek.nl* verschijnt, is niet peer-reviewed – een belangrijk verschil met het vroegere gelijknamige online tijdschrift,¹² met het *TNTL*, met de drie afzonderlijk tijdschriften voor Nederlandse letterkunde, taalkunde en taalbeheersing, met *Internationale Neerlandistiek* én met *Spiegel der Letteren* (1956-heden), het (thans) in Leuven uitgegeven wetenschappelijke tijdschrift voor Nederlandse literatuur(geschiedenis) en literatuurwetenschap. Het Engelstalige *Dutch Crossing* (1977-heden) ten slotte, is een van de academische, peer-reviewed tijdschriften dat buiten het Nederlandse taalgebied wordt uitgegeven: het is gewijd aan het brede terrein ‘Dutch culture and language’.¹³

Dan is er de ‘vakbeoefening in al haar vormen en facetten’, de tweede opvallendheid uit het ‘Ten geleide’. Die vakbeoefening werd in 2004 kritisch ter discussie gesteld in een themanummer van het *TNTL* getiteld ‘Hoe verder? Toekomstperspectieven in de studie van de Nederlandse letterkunde’, ingeleid en samengesteld door twee gastredacteuren: Ernst van Alphen en Frans-Willem Korsten. In hun inleiding constateren zij: ‘Wat het huidige onderzoek in de Nederlandse letterkunde in algemene zin kenmerkt, is heterogeniteit en pragmatisme, en daarmee het ontbreken van een meer overkoepelende en sturende visie’ – structurele aandacht voor nieuwe theoretische benaderingen is wat het vakgebied ontbeert, aldus de inleiders.¹⁴ Over de toekomst van de letterkundige neerlandistiek bevroegen zij een door hen uitgenodigd ‘select maar niet al te klein gezelschap neerlandici-letterkundigen’. De essays die op de inleiding volgen,¹⁵ bevestigen de door de inleiders geconstateerde heterogeniteit: ze laten vooral zeer uiteenlopende opvattingen zien over de letterkundige vakbeoefening. Op de ‘buitenwereld’ gerichte onderwerpen, zoals het zichtbaar en inzichtelijk maken van letterkundig onderzoek voor een breed publiek, en de transmissie van de academische letterkunde naar het schoolvak, komen slechts zijdelings of helemaal niet ter sprake. Ruim tien jaar later zijn dát de urgente topics in het volgende themanummer dat het *TNTL* aan ‘de toekomst van de studie van de Nederlandse letterkunde’ wijdt.¹⁶

Ten slotte het Nederlandstalige/Nederlandse, waar het ‘Ten geleide’ uit 1996 niet op ingaat. Hierboven bleek al dat het hierbij om twee aspecten gaat: het Nederlandse/Nederlandstalige van de letterkunde en de voertaal van het tijdschrift, het Nederlands. Het eerste aspect blijkt korte tijd later, buiten het tijdschrift, wel degelijk ter discussie te staan. Op 17 januari 1997 debatteert een groep van tegen de honderd letterkundigen uit Nederland (onder wie ook

de toen nog enkel Nederlandse redactieleden van *Nederlandse letterkunde*), Vlaanderen en neerlandistiekvestigingen elders in Europa over een nieuwe geschiedenis van de Nederlandse literatuur. In de eerste lezing over 'Grenzen en geleidingen van de Nederlandstalige letterkunde' (een van de thema's van de studiedag) komt onder meer naar voren dat 'de Nederlandse letterkunde geen vanzelfsprekendheid is, maar een ideologische constructie, [...] ingegeven [...] door hedendaagse behoeften.'¹⁷ Volgende lezingen en aansluitende discussies gaan over vraagstukken als: wat te doen met bijvoorbeeld de Indisch/Indonesische Nederlandstalige literatuur, met de werken van Surinaamse, Antiliaanse, Zuid-Afrikaanse en Friese schrijvers, met de Franstalige literatuur uit België, en met de literatuur van vroegmoderne auteurs uit de Nederlanden die weliswaar uitsluitend in het Neolatijn is geschreven maar die krachtig heeft doorgewerkt in de vroegmoderne Nederlandstalige literatuur?¹⁸ Uiteindelijk, bij de daadwerkelijke totstandkoming van de negendelige *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*, werd 'geschreven in het Nederlands' het criterium bij de keuze van de besproken literatuur, 'dat wil zeggen de Nederlandse taal als medium voor literaire systemen in het Nederlands sprekende deel van Europa.'¹⁹ In de afsluitende Nabeschouwing van de *GNL* uit 2017, waar dit criterium wordt toegelicht, komen onder het kopje 'Internationaal' ook de dan recent beschikbaar gekomen (of nog op stapel staande) Nederlandse literatuurgeschiedenissen voor diverse niet-Nederlandse taalgebieden aan de orde: het Franse, Duitse, Angelsaksische, Italiaanse, Tsjechische, Hongaarse en Russische taalgebied, en het Afrikaanstalige in Zuid-Afrika. Deze boeken zijn geschreven in de voertaal van het specifieke taalgebied en voor een algemeen lezerspubliek, waarbij overigens wordt opgemerkt dat ze passen 'bij de bloei van de neerlandistische studies aan universiteiten buiten het Nederlandse taalgebied, [...] waar ongeveer driehonderd vakgroeppen Nederlandse Taal en Cultuur bestaan.'²⁰

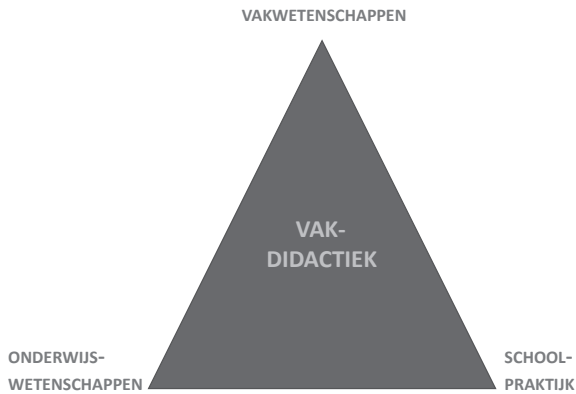
Gegeven de internationale belangstelling voor de Nederlandse literatuurgeschiedenis, en trouwens ook voor vertaalde Nederlandstalige literatuur,²¹ ligt het voor de hand dat de redacties van academische tijdschriften als *Nederlandse letterkunde* wat betreft de voertaal de nodige handreikingen doen aan internationale letterkundigen die het Nederlands niet beheersen of voor wie het niet de eerste taal is. Niet alleen om het mogelijk te maken dat zij de Nederlandstalige letterkundeartikelen kunnen volgen, maar ook dat zij met eigen stukken over Nederlandse literatuur bij kunnen dragen. Bij *Nederlandse letterkunde* is die handreiking tot nog toe beperkt tot Engelstalige abstracts bij de standaard Nederlandstalige artikelen. *Spiegel der Letteren* gaat aanzienlijk verder: behalve Nederlandstalige artikelen over Nederlandse literatuur komen ook bijdragen in 'het Afrikaans, Duits, Engels of Frans [...] in aanmerking [...] voor publicatie.'²² In het door

Nederlandse letterkundigen in 2010 opgerichte *Journal of Dutch Literature* worden uitsluitend Engelstalige bijdragen gepubliceerd. Dit jaarlijks twee keer verschijnende tijdschrift wordt gepresenteerd als ‘the first English language, peer reviewed journal dedicated to the study of Dutch literature from the Middle Ages to the present day.’²³

3. Doodtij voorbij

Hoewel bij de verschijning van het eerste nummer van *Nederlandse letterkunde* in 1996 de academische neerlandistiek en het schoolvak Nederlands twee gescheiden werelden leken, was dat toch niet echt het geval. Afgestudeerde neerlandici kwamen nog steeds in het onderwijs terecht en buiten *Nederlandse letterkunde* toonden universitaire letterkundigen vrij geregeld hun betrokkenheid bij het schoolvak. Tal van contemporaine publicaties geven daar blijk van, bijvoorbeeld het themanummer ‘Literatuur en onderwijs’ uit 1997 van *Literatuur*, het tweemaandelijks publiekstijschrift over Nederlandse letterkunde onder redactie van vijf hoogleraren Nederlandse letterkunde,²⁴ de in 1997 door Frits van Oostrom en Hubert Slings gestarte onderwijsreeks *Tekst in context*²⁵ en, laatste voorbeeld, het zevental verzamelde voordrachten over literatuuronderwijs getiteld *Literatuur op school*, uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (Amsterdam, 2000).²⁶

Maar ondertussen was door twee andere ontwikkelingen de afstand tussen de academische neerlandistiek en het schoolvak wel degelijk vergroot.²⁷ In de eerste plaats hadden de vakdidactiek en het vakdidactisch onderzoek sinds de jaren zeventig een eigen plek veroverd in het spoor van de sociale, empirisch georiënteerde wetenschappen. Hier kwam bij dat de lerarenopleidingen Nederlands waren losgekoppeld van de opleidingen neerlandistiek. En hoewel de vakdidactiek van het schoolvak en de letterkundige neerlandistiek beide een bloeiperiode doormaakten en ook beide het schoolvak probeerden te bedienen, vond er nauwelijks uitwisseling plaats: handboeken, proefschriften en tijdschriften leidden een eigen leven in afzondering.²⁸ Die uitwisseling kon er evenmin in de dagelijkse lespraktijk zijn. Had de vakdidactiek zich ontwikkeld tot een afzonderlijke discipline die – idealiter – op het grensvlak van onderwijswetenschappen en vakwetenschappen opereerde en tegelijkertijd in wisselwerking stond met de schoolpraktijk,²⁹ uiteindelijk, in de hectische werkelijkheid van de schoolpraktijk, was het de docent Nederlands die geacht werd op eigen kracht de verbinding te kunnen (blijven) maken tussen de diverse wetenschappelijke terreinen en zijn/haar lessen: een onmogelijke opdracht (vergelijk figuur 1).

Figuur 1. Voorstelling van de verbindende functie van vakdidactiek ten opzichte van vakwetenschappen (de neerlandistiek, inclusief de taalwetenschap, communicatiewetenschap en literatuurwetenschap), onderwijswetenschappen (pedagogiek, didactiek, leerpsychologie) en de schoolpraktijk (de contexten waarin het schoolvak wordt onderwezen door docenten aan leerlingen).

In 1998 onderging het schoolvak een ingrijpende vernieuwingsoperatie met de invoering van de tweede fase en het studiehuis. Daarbij deed zich de invloed gelden van beleidsmakers en vakdidactici die veel sterker dan voorheen wilden inzetten op de communicatieve taalvaardigheid van leerlingen: het zogenoemde ‘communicatief-utilitair paradigma’ ging het schoolvak domineren.³⁰ Het lesprogramma dreigde uit zijn voegen te barsten en het literatuuronderwijs, waarvoor talrijke en hooggestemde eindtermen golden, werd het kind van de rekening: ‘veel doelen, weinig tijd’.³¹ De al langer bestaande, bredere problematieken van de veranderde leescultuur en ontleding³² versterkten de uitholling ervan. Dit overigens in weerwil van de lezersgerichte literatuurdidactiek, die vaste voet aan de grond had gekregen en die de structuralistisch-analytische benadering van ‘indringend lezen’³³ naar de achtergrond had doen verschuiven.

Kortom, het werd ‘doodtij in de delta’, zoals in 2017 de toestand waarin het schoolvak was komen te verkeren, metaforisch getypeerd werd.³⁴ In een beschouwing met deze titel, verschenen in *Spiegel der Letteren*, brachten de vakdidactici Witte, Mantingh en Van Herten observaties over het literatuuronderwijs naar voren, waarvan inmiddels sommige wellicht als aanjagers zijn gaan fungeren voor nieuwe ontwikkelingen: het ‘doodtij voorbij’ (hierover aanstonds meer). Nog niet geldt dit echter voor hun constatering dat er (op veel scholen) relatief te weinig tijd voor het vak Nederlands is ingeroosterd, dat binnen die weinige lesuren

het aandeel van het literatuuronderwijs is geminimaliseerd (waarbij dit vakonderdeel bovendien binnen het examen veel minder meeweegt) en dat de vigerende eindtermen het schoolvak gereduceerd hebben tot een vaardighedenvak met weinig kennisinhoudelijke uitdaging. Ook hun constatering dat dit schoolvak bij leerlingen doorgaans een negatieve reputatie heeft ('saai'), gaat nog altijd op,³⁵ en dat voor die leerlingen de waarde van literatuuronderwijs (literatuur lezen en literatuurgeschiedenis) allerminst vanzelf spreekt, geldt anno 2021 eveneens nog steeds. In de lerarenopleidingen werken bovendien de gevolgen van de herzieningen van het voortgezet en hoger onderwijs die in 'Doodtij in de delta' uiteengezet werden merkbaar door. Docenten die vandaag de dag voor de klas komen te staan hebben een opleiding gevolgd waarin de aandacht en tijd die werd besteed aan literatuur(geschiedenis) beduidend beperkter is dan voor de invoering van de BaMa-structuur, ook vanwege de grotere instroom van studenten in de universitaire lerarenopleidingen uit zogenoemde brede bachelors en masters. Dit leidt er mogelijk toe dat in het literatuuronderwijs een smalle en/of conservatieve schoolcanon in stand dreigt te worden gehouden.³⁶

En toch. Sinds een paar jaar is onmiskenbaar een kentering gaande: neerlandici (taalkundigen, letterkundigen en taalbeheersers) en vakdidactici werken constructief samen met als gemeenschappelijke basis de bezorgdheid over het schoolvak.

Om te beginnen is er het breed gedragen pleidooi om het schoolvak een inhoudelijke impuls te geven, zowel onder de noemer van *bewuste geletterdheid* die het Meesterschapsteam Nederlands hiervoor heeft gemunt, als onder de vlag van *taalcompetentie*, zoals de Taalunie voorstelt.³⁷ Het verwerven van inzichten en kennis over taal, literatuur en communicatie is hoog op de agenda voor het schoolvak geplaatst, samen met het streven naar meer convergentie tussen de domeinen taalkunde, taalbeheersing en letterkunde. Parallel aan deze trend tot kennisgerichte integratie in het voortgezet onderwijs wordt ook in het onderwijs aan de universiteiten meer aangestuurd op uitwisseling tussen wetenschappelijke disciplines die zich richten op (Nederlandse) taal, literatuur en communicatie. En werd de BaMa-structuur hierboven nog als boosdoener genoemd waar het ging om de verminderde aandacht voor literatuur in de studie Nederlands, er is ook een keerzijde: de opkomst van de tweejarige educatieve masters biedt juist de vakdidactiek de kans om de verbindende rol tussen schoolvak, vakwetenschap en onderwijswetenschappen in te vullen en studenten hierin op te leiden: het doodtij voorbij in het literatuuronderwijs.

Het blijft niet alleen bij brede kaders en mooie woorden: de ideeën worden ook vertaald naar het schoolvak. Onder de vleugels van de Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (de *WODN*, verbonden aan de vakvereniging Levende Talen) verschijnt er bijvoorbeeld online een *Handboek Didactiek Nederlands* waarin concepten uit neerlandistiek en vakdidactiek worden verhelderd ten behoeve van (aanstaande) docenten Nederlands. Ook met bijdragen over literaire kernbegrippen is al een begin gemaakt.³⁸ Verder ontwikkelen docenten, studenten, leerlingen, vakdidactici en neerlandici in docentontwikkelteams en andere samenwerkingsvormen lesmaterialen waarin recente inzichten uit neerlandistiek en vakdidactiek zijn vertaald naar het schoolvak. Zie bijvoorbeeld de proeven en de leesclubs van Lit-Lab,³⁹ zie het literair-historisch redeneren als verbindend concept voor literatuurgeschiedenisonderwijs (inspiratiebron voor het lesmateriaal bij 'De achttien doden', vervaardigd door Vlaamse en Nederlandse neerlandici en docenten voor de vernieuwde site Literatuurgeschiedenis.org),⁴⁰ zie 'De zaak V' en andere lessenreeksen over middeleeuwse literatuur,⁴¹ zie 'Praten over romanfragmenten' enzovoort.⁴²

Ook zien we de laatste jaren bij verschillende vaktijdschriften de belangstelling groeien voor vakdidactisch onderzoek met een literatuur-didactische inslag. Dit geldt bijvoorbeeld voor het empirische ontwerponderzoek waarmee literatuurdidactiek wordt ontwikkeld, zoals dat van Marloes Schrijvers over de bevordering van empathie door het lezen van korte verhalen.⁴³ In specials over vakdidactisch onderzoek en het schoolvak krijgt met name dit type onderzoek aandacht in *Levende Talen Magazine* en *Pedagogische Studiën*.⁴⁴ Werd er over de jaren 1969 tot 2015 weinig tot geen onderzoek gedaan naar de didactiek van specifieke onderdelen van het literatuuronderwijs – ook dit is inmiddels veranderd. Het poëzie-onderwijs en het onderwijs in literatuurgeschiedenis mogen zich verheugen in een toenemende aandacht van promovendi en andere onderzoekers, die er behalve in hun proefschriften ook in vakdidactische en neerlandistische periodieken verslag van doen.⁴⁵ In feite is met deze ontwikkeling de scheidslijn tussen vakdidactiek en neerlandistiek verleden tijd geworden.

Met de verstrekkende, landelijke curriculumvernieuwing in het vooruitzicht is het een uitdaging de opborrelende initiatieven en ideeën voor het schoolvak Nederlands ook op curriculaire niveau uit te werken en in te kaderen.⁴⁶ Dit vergt uiteraard de nodige reflectie op het huidige lesprogramma, met name over de vraag waartoe en waarom bepaalde vakinhouden onderwezen worden zoals dat nu gebeurt.⁴⁷ Er is een podium nodig voor discussies over bijvoorbeeld de bestaande scheiding tussen enerzijds leesvaardigheids- en anderzijds fictie-/literatuuronderwijs, tussen

het lezen van zakelijke en literaire teksten, en over de vraag op welke wijze het literatuuronderwijs recht kan doen aan een canon in beweging. Academische vaktijdschriften als *Nederlandse letterkunde*, *Spiegel der Letteren* en het *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* kunnen zo'n podium bieden. Maar vanuit de Nederlandse academische neerlandistiek dienen we ons bij dit alles wel bewust te zijn van ons beperkte perspectief – waaraan ook dit artikel niet ontkomen zal zijn. Schoolvak en literatuuronderwijs zijn immers niet beperkt tot het eerstegraadsgebied. Bovendien zijn op dit gebied niet uitsluitend academisch opgeleide leerkrachten werkzaam – vakinhoudelijke gedachteswisselingen met hbo's en pabo's zouden dan ook zeer welkom zijn. Die zijn er nog nauwelijks. Het lijkt dan ook geen toeval dat van de tien auteurs van *Jeugdliteratuur en didactiek. Handboek voor het vo en mbo* (2019) er niet één verbonden is aan een universiteit.⁴⁸

4. Toekomst

Hoe nu verder met *Nederlandse letterkunde*? Tot besluit wagen wij ons aan een drietal voorzichtige aanbevelingen voor de toekomst van het tijdschrift, afgeleid uit wat wij in de voorgaande paragrafen naar voren hebben gebracht. Het zal een redactionele uitdaging zijn om de drie suggesties met elkaar te verenigen.

Onze eerste aanbeveling betreft de toegankelijkheid van *Nederlandse letterkunde* voor letterkundigen (en belangstellenden uit verwante disciplines) die het Nederlands niet beheersen of voor wie het niet de eerste taal is. Voor hen zou het tijdschrift, uitgaand van de internationale belangstelling voor de Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor Nederlandstalige literatuur (in vertaling) toegankelijker en vooral ook uitnodigender kunnen worden. Dat kan heel concreet door duidelijk te maken dat bijdragen over Nederlandse literatuur welkom zijn in meerdere voertalen naast het Nederlands (Engels, Duits, Frans en het aan het Nederlands nauw verwante Afrikaans) en door aan te moedigen tot comparatistische bijdragen in die talen.

In de tweede plaats denken wij dat structurele aandacht in *Nederlandse letterkunde* voor onderzoeksgestuurde, vernieuwende initiatieven en bevindingen waarin de academische letterkunde, de literatuurdidactiek en het literatuuronderwijs op school samenkomen, ertoe zal bijdragen dat docenten Nederlands tijdens hun opleiding (en daarna voor hun lespraktijk) geregeld in het tijdschrift te rade kunnen gaan. Laat dus het themanummer van 2018, waar wij hierboven enkele keren naar verwezen hebben, geen incidenteel

initiatief blijven van de afgelopen vijftientig jaargangen, maar vanaf heden de nodige vervolgen krijgen.

Ten derde lijkt de tijd rijp om *open access* verder te omarmen en *Nederlandse letterkunde* te positioneren als digitaal medium dat zonder temporele restricties toegankelijk is. Momenteel wordt het tijdschrift nog in 'Delayed Open Access' op het internet gepubliceerd, wat impliceert dat de artikelen twee jaar na publicatie vrij te raadplegen zijn. Wordt dit 'Gold Open Access', dan zal een ruim publiek van lezers op ieder gewenst moment zijn weg kunnen vinden naar elke publicatie die men nodig heeft – bijvoorbeeld het recentste discussiestuk op het snijvlak van letterkunde, literatuurdidactiek en literatuuronderwijs.

Noten

1. Gerritsen (1995). Vergelijkbare bijdragen uit de jaren negentig zijn bijvoorbeeld Gerritsen (1998) en de rapportages van Viskil (1995 en 1998).
2. Het *Tijdschrift voor Taalbeheersing* bestond al sinds 1979.
3. Om de situatie in Vlaanderen hierbij te kunnen betrekken, is onze expertise onvoldoende toereikend. De genoemde tijdschriften hadden (voor zover wij weten) geen Vlamingen in de redactie. Verderop zal ook *Spiegel der Letteren* ter sprake komen (1956-'57- heden), dat aanvankelijk in Antwerpen werd uitgegeven (tegenwoordig in Leuven) en een redactie had/ heeft met zowel Vlamingen als Nederlanders.
4. Gerritsen (1995), 19, 20.
5. *Ibid.*, 10.
6. *Ibid.*, 12, 13.
7. *Ibid.*, 18.
8. *Ibid.*, 20-22.
9. Redactie (1996).
10. Zie <https://www.tntl.nl/index.php/tntl/about/editorialPolicies#focusAndScope>, laatst geraadpleegd 13/5/2021.
11. Zie <https://neerlandistiek.nl/over-ons/>, laatst geraadpleegd 13/05/2021.
12. Dit eerste Neerlandistiek.nl had nadrukkelijk de ambitie om één wetenschappelijk, vrij toegankelijk online-platform te bieden voor de taalkunde, taalbeheersing, moderne en historische letterkunde – zie de gepubliceerde toespraak van W.P. Gerritsen bij de lancering in 2001. Waarom het in 2013 ophield te bestaan, is niet helemaal duidelijk. Alle destijds verschenen artikelen zijn te vinden op <https://neerlandistiek.nl/archief/>.
13. *Dutch Crossing* werd een tijdschrift uitgegeven door het University College London en is sinds 1997 het tijdschrift van The Association for Low Countries Studies.
14. Van Alphen & Korsten (2004), 290, 291. In hetzelfde jaar verscheen 'Gij letterdames en gij letterheren' van de verkenningcommissie Taal- en letter-

- kunde (KNAW), waarin juist geconstateerd werd dat in de bestudering van de Nederlandse letterkunde aan de universiteiten ‘aansluitend bij internationale tendensen, nieuwe grensverleggende ontwikkelingen zichtbaar [worden]’ (12).
15. De bijdragen waren afkomstig van historisch- en modern-letterkundigen uit Nederland en Vlaanderen. Een vanuit de medioneerlandistiek (Veerle Fraeters), een vanuit de vroegmoderne letterkunde (Inger Leemans) en twee vanuit de moderne letterkunde (Jan de Roder; Jos Joosten & Thomas Vaessens).
 16. Getuige met name de paragrafen ‘De toekomst van het onderwijs’ en ‘Onderzoek en valorisatie’ in het inleidende artikel van de gastredacteurs Jensen & Honings (2019).
 17. Willaert (1997), 47.
 18. Bekkering & Gelderblom (1997), 50-60.
 19. Gelderblom & Musschoot (2017), 24.
 20. Ibidem, 67-69. In die publicaties is ‘uiteraard [...] de nadruk [komen] te liggen op verbanden met de ontvangende cultuur, waar de receptie, waardering en canonisering [...] anders is verlopen dan in de Lage Landen zelf’ (69).
 21. Het Nederlands Letterenfonds bevordert de export van Nederlands(-en Fries)talige literatuur: <http://www.letterenfonds.nl/nl/> De door het fonds gesubsidieerde (inmiddels talrijke) vertalingen worden standaard opgenomen in de doorzoekbare ‘vertalingen database’: <https://letterenfonds.secure.force.com/vertalingendatabase/>, laatst geraadpleegd 3/6/2021.
 22. Geciteerd uit ‘Richtlijnen voor auteurs. Publicatietaal’, zie: https://poj.peeters-leuven.be/content.php?url=journal&journal_code=SDL, laatst geraadpleegd 3/6/2021.
 23. In hoeverre dit relatief jonge podium voor Engelstalige publicaties over de Nederlandse letterkunde duurzaam is, zal de tijd leren; de laatst verschenen aflevering is volume 11, 2020 (1). <http://www.journalofdutchliterature.org/index.php/jdl/about/editorialPolicies#focusAndScope>, laatst geraadpleegd 1/9/2021.
 24. Van Oostrom (1997).
 25. Door de uitgever (Amsterdam University Press) aangekondigd als ‘de eerste reeks historische literaire teksten waarbij de resultaten van decennia wetenschappelijk onderzoek volgens de eisen van de moderne didactiek aan de leerling gepresenteerd worden.’
 26. Van den Berg & Muller (2000).
 27. Uit de rapportages van Viskil uit 1995 en 1998 kwam dan ook naar voren dat de contacten tussen de universitaire neerlandistiek en middelbaar onderwijs minimaal en hoogstens incidenteel waren, en zelfs dat vakinhoudelijk gespecialiseerde neerlandici niet in staat werden geacht met het onderwijs samen te werken: Viskil (1998), 74.
 28. Hulshof, Kwakernaak & Wilhelm (2015), 354-358; Witte, Mantingh & Van Herten (2017), 119-121; Janssen, Rijlaarsdam en Braaksma (2021), 1-2. Zie voor

- een beknopte inleiding op de vakdidactiek Nederlands: Blanckesteijn, Coppen & Smit (2017).
29. Zie NRO (2019) en NRO (2021).
 30. Hulshof, Kwakernaak & Wilhelm (2015), 413.
 31. Aldus bijvoorbeeld Slings (2000), 152.
 32. In 1988 was de Stichting lezen opgericht (zie <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&identificer=ABCDDD:010823198:mpeg21:a0678>, laatst geraadpleegd 12/6/2021). De Stichting werkt middels onderzoek, publicaties en campagnes aan leesbevordering en literatuureducatie: <https://www.lezen.nl>. Over de veranderde leescultuur organiseerde de Stichting in 2006 samen met de Raad voor Geesteswetenschappen de conferentie *Leescultuur onder vuur*. De zes voordrachten zijn verzameld in Hilberdink & Wagenaar (2006). Zie ook Witte (2008), 37, 38.
 33. Drop & Steenbeek (1970), Drop (1970).
 34. Witte, Mantingh & Van Herten (2017).
 35. Van Asseldonk & Coppens (2019); idem (2021); Prinsen, Witte & Suhre (2018).
 36. Dera (2020); idem (2021).
 37. Meesterschapsteam (2016), (2018) en (2021); 'Een geïntegreerde verwerving van kennis, taalvaardigheden en brede vaardigheden kan leiden tot (...) *bewuste geleterdheid* (...): taalvaardigheden en brede vaardigheden die door de leerling bewust in verband worden gebracht met de kennis waarop zij steunen, en kennis die niet op zichzelf staat, maar een rol vervult bij de vaardigheden' (2021, 4; onze cursivering). 'Taalcompetentie is het geheel aan talige kennis, vaardigheden en attitudes dat nodig is om geschreven, gesproken en multimodale teksten te begrijpen, te evalueren en te gebruiken zodat: (a) volwaardige deelname aan de samenleving mogelijk wordt; (b) de eigen doelen gerealiseerd kunnen worden; (c) de eigen kennis en mogelijkheden levenslang en duurzaam kunnen worden ontwikkeld' (Taalunie (2017), 13; onze cursivering).
 38. Zie Dera (2020) over literatuur, Stronks (2020) over representatie, Meijer Drees & Mantingh 1 & 2 (2020) over historische letterkunde, Van Herten & Van Voorst (2021a & b) over leesclubs.
 39. Zie <https://LitLab.nl>; vgl. Van der Deijl, Dietz & Stronks (2018) en (2019).
 40. Bax & Mantingh (2018) en idem (2019), Nicolaas (2021) en de lessenserie onder 'Lessenserie voor docenten' op <https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-achttien-dooden>, laatst geraadpleegd 14/6/2021.
 41. <https://lesplannenmiddeleeuwen.wp.hum.uu.nl/>, laatst geraadpleegd 14/6/2021.
 42. <https://pratenoverromanfragmenten.nl/>, laatst geraadpleegd 14/6/2021.
 43. Schrijvers publiceerde over haar promotieonderzoek (2019) in internationale tijdschriften, maar ook in *Levende Talen Tijdschrift* en *TNTL*.
 44. Bloemert, De Gloppe, Lowie e.a. (2018) en *Pedagogische Studiën* 98 (2021) 1; vgl. Janssen, Rijlaarsdam & Braaksma (2021).
 45. Witte e.a. (2017), 126. Er loopt promotieonderzoek van Hans Das en Corina Breukink naar poëzieonderwijs; daarnaast hebben de publicaties van Kila

- van der Starre en Jeroen Dera al ruim aandacht gekregen in uiteenlopende tijdschriften.
46. Op het moment van schrijven, medio juni 2021, is er sprake van de instelling van een vakvernieuwingscommissie Nederlands voor de examenprogramma's van vmbo-tl, havo en vwo, als vervolg op het Eindadvies van Curriculum.nu, waaraan door vele betrokkenen bij het schoolvak is bijgedragen, maar dat voor de bovenbouw enkel aanbevelingen heeft opgeleverd. Zie <https://www.curriculum.nu/>, laatst geraadpleegd 14/6/2021.
 47. Zoals bijvoorbeeld gebeurt in Witte (2018), Mantingh (2018) en Van Keulen (2021).
 48. Onder redactie van Kamp, De Jong-Slagman & Van Duijvenboden (2019).

Literatuur

- Alphen, E. van, Korsten, F-W., 'Hoe verder? Toekomstperspectieven in de studie van de Nederlandse letterkunde', in: *TNTL* 120, 4, 2004, 289-297.
- Asseldonk, A. van, Coppen, P.A., 'Het schoolvak Nederlands: écht zo saai?', in: *Onze taal*, 2019, 11, 4-7.
- Asseldonk, A. van, Coppen, P.A., 'Hoe leuk is saai? Bovenbouwleerlingen havo/vwo over het schoolvak Nederlands', in: *Levende Talen tijdschrift* 24, 1, 2021, 25-34.
- Bax, S., Mantingh, E., 'Een web van twintigste-eeuwse literatuur. Naar een didactiek voor literatuurgeschiedenis van de twintigste eeuw', in: *Nederlandse Letterkunde* 23, 3, 2018, 257-286.
- Bax, S., Mantingh, E., 'Tjeempie! "Wat zou er zijn met die moderne schrijvers?" Literatuurhistorisch redeneren met Liesje in Luilletterland', in: *TNTL* 135, 2, 2019, 100-127.
- Berg, W. van den, Muller, G.W. (red.), *Literatuur op school. Zeven voordrachten over het literatuuronderwijs*. Publicatie van de Raad voor Geesteswetenschappen nr. 6. KNAW, Amsterdam, 2000.
- Blanckesteijn, E., Coppen, P.A., Smit, M., 'Vakinhoud en -didactiek voor de lerarenopleiding Nederlands'. *Kennisbasis lerarenopleiders – Katern 3: Inhoud en vakdidactiek op de lerarenopleidingen*. VELON, 2017, 272-281.
- Bloemert, J., Glopper, K. de, Lowie, W. e.a., *Vakdidactisch onderzoek en de onderwijspraktijk*. [Themanummer van] *Levende Talen Magazine*. Vereniging van Leraren in Levende Talen, 2018.
- Deijl, L. van der, Dietz, F., Stronks, E., 'Literatuur leren onderzoeken in de klas. Hoe de *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* en LitLab.nl scholieren kunnen opleiden tot literatuuronderzoekers', in: *Nederlandse Letterkunde* 23, 3, 2018, 235-255.

- Deijl, L.A. van der, Dietz, F.M., Stronks, E., 'De Litlab Leesclub: lezen, discussiëren, onderzoeken, in: *Levende Talen Magazine* 106, 6, 2019, 4-8.
- Dera, J.J.M., 'Het begrip 'literatuur' binnen het literatuuronderwijs.', in: WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.), *Handboek didactiek Nederlands (Levende Talen)*. 21 maart 2020. <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/03/het-begrip-literatuur-binnen-het-literatuuronderwijs/>.
- Dera, J.J.M., 'De lezende leraar. Literatuuronderwijs in Nederland(s) als onderzoeks-object', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 134, 2, 2020, 146-170.
- Dera, J.J.M., 'De helaasheid der leeslijsten. Over diversiteit in het literatuuronderwijs', in: *De Lage Landen*, 64, 1, 2021, 115-121.
- Drop, W. Steenbeek, J.W., *Indringend lezen 1. 'Close reading' van poëzie*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1970.
- Drop, W. *Indringend lezen 2. Analyse van verhalend proza*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1970.
- Gelderblom, A.J., A.M. Musschoot, *Ongeziene blikken. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, deel 10*, Bert Bakker, Amsterdam, 2017.
- Gerritsen, W.P., C.G.N. de Vooy en de explosie van de neerlandistiek. Lezing tijdens de alumnidag van de Vakgroep Nederlands aan de Universiteit Utrecht op 7 oktober 1995. Adam Simons-reeks 1. Utrecht, 1995.
- Gerritsen, W.P., 'De eenheid van het vak. Reflecties over de maatschappelijke rol van de neerlandistiek', in: Hugo Brems e.a. (red.), *Nederlands 200 jaar later. Handelingen van het Deriende Colloquium Neerlandicum, Leiden 24-30 augustus 1997*. Münster, 1998, 19-28.
- Gerritsen, W.P., 'Le plaisir de se voir digitalisé. Toespraak bij de lancering van neerlandistiek.nl op 14 juni 2001', in: Neerlandistiek.nl, 19 juni 2001, artikelnummer 01.00. <https://neerlandistiek.nl/archief/>
- 'Gij letterdames en gij letterheren'. *Nieuwe mogelijkheden voor taalkundig en letterkundig onderzoek in Nederland*. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, verkenningscommissie Taal- en letterkunde, Amsterdam, 2004.
- Herten, M. van, Voorst, S. van, "Van leesgezelschap tot leesclub: Gezamenlijk lezen in historisch en emancipatoir perspectief", in: WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.), *Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. 10 april 2021 (a). <https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/04/van-leesgezelschap-tot-leesclub-gezamenlijk-lezen-in-historisch-en-emancipatoir-perspectief/>.
- Herten, M. van, Voorst, S. van, 'Leesclubs in literatuuronderwijs', in: WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.), *Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. 10 april 2021 (b). <https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/04/leesclubs-in-literatuuronderwijs/>.

- Hilberdink, K., Wagenaar S. (red.), *Leescultuur onder vuur. Zes voordrachten over geletterdheid*. Publicatie van de Raad voor Geesteswetenschappen nr. 10. KNAW, Amsterdam, 2006.
- Hulshof, H., Kwakernaak, E., Wilhelm, F., *Geschiedenis van het talenonderwijs in Nederland. Onderwijs in de moderne talen van 1500 tot heden*, Passage, Groningen, 2015.
- Janssen T., Rijlaarsdam, G., Braaksma, M., 'Leraren doen onderzoek naar het schoolvak Nederlands – Inleiding op het themanummer', in: *Pedagogische Studiën* 98, 1, 2021, 1-5.
- Jensen, L., Honings, R., 'Het zomersch land onder de vuren lucht'. Over de toekomst van de studie van de Nederlandse letterkunde.', in: *TNTL* 134, 2, 2018, *Letterkundige neerlandistiek nu en in het komend decennium*, 89-102.
- Kamp, I., Jong-Slagman, J. de, Duijvenboden, P. van (red.), *Jeugdliteratuur en didactiek. Handboek voor het vo en mbo*. Coutinho, Bussum, 2019.
- Keulen, R. van, 'Theorie en praktijk van historisch literatuuronderwijs: een vignettenonderzoek', in: *Pedagogische Studiën* 98, 1, 2021, 6-26.
- Mantingh, E., 'De leerling als ontdekkingsreiziger door tekst, taal en tijd. Mi have een droom: Groningen, 2032', in: T. Witte (red.), *Lectori salutem. De veelbelovende toekomst van het literatuuronderwijs*. Symposium ter gelegenheid van het afscheid van dr. Theo Witte van de RUG op 16 maart 2018 in Het Kasteel te Groningen. Expertisecentrum Vakdidactiek Noord RUG, Groningen, 2018, 55-85.
- Meesterschapsteam Nederlands, *Manifest Nederlands op School*. Vakdidactiek Geesteswetenschappen, 2016. <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2020/02/Manifest-Nederlands-op-School.pdf>
- Meesterschapsteam Nederlands, *Visie op de toekomst van het curriculum Nederlands*. Vakdidactiek Geesteswetenschappen, februari 2018. <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2020/02/Visie-Curriculum-Nederlands-Meesterschapsteams-1.5-definitief.pdf>.
- Meesterschapsteam Nederlands, *Bewust geletterd in perspectief: kennis, vaardigheden en inzichten*. Vakdidactiek Geesteswetenschappen, maart 2021. <https://nederlands.vakdidactiekgw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2021/03/Bewuste-geletterdheid-in-perspectief-maart-2021-220321.pdf>,
- Meijer Drees, M., Mantingh, E., 'Historische letterkunde 1 en 2', in: WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.), *Digitaal Handboek Didactiek Nederlands (Levende Talen)*. 21 december 2020. <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/historische-letterkunde-deel-1-historische-literatuur/>; <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/historische-letterkunde-deel-2-literatuurgeschiedenis/>.

- Nicolaas, M., 'Aan de slag met literatuurgeschiedenis', in: *Levende Talen Magazine* 108, 4, 2021 4, 36-37.
- NRO, *Vakdidactisch onderzoek in Nederland. Bijdragen aan de verbetering van het onderwijs door focus en samenwerking*. NRO, september 2019. <https://www.nro.nl/nieuws/onderzoeksagenda-vakdidactisch-onderzoek>.
- NRO, *Vakdidactische onderzoeksagenda*. NRO, 22-1-2021. <https://www.nro.nl/nieuws/onderzoeksagenda-vakdidactisch-onderzoek>.
- Oostrom, F. van (e.a., red.), *Literatuur & onderwijs*. Themanummer van *Literatuur, tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 14, 5, 1997.
- Oostrom, F. van, 'Ten geleide', in: *Literatuur & onderwijs*. Themanummer van *Literatuur, tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 14, 5, 1997, 258-259.
- Prinsen, S, Witte, T, & Suhre, C., 'Imago en inhoud van het schoolvak Nederlands', in: *Levende Talen tijdschrift* 19, 3, 2018, 26-35. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/1842>.
- Redactie, 'Ten geleide', in: *Nederlandse letterkunde*, 1, 1, 1996, 1.
- Schrijvers, M., *The story, the self, the other. Developing insight into human nature in the literature classroom*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam, 2019.
- Slings, H., *Toekomst voor de Middeleeuwen. Middelnederlandse literatuur in het voortgezet onderwijs*. Prometheus, Amsterdam, 2000.
- Stronks, E., 'Het concept 'representatie' in het literatuuronderwijs', in: WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.), *Digitaal Handboek Didactiek Nederlands (Levende Talen)*. 21 maart 2020. <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/03/het-concept-representatie-in-het-literatuuronderwijs/>.
- Taalunie, *Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Algemeen Secretariaat van de Taalunie, 2017. <https://taalunie.org/publicaties/19/iedereen-taalcompetent>.
- Viskil, E., *Verkeningsrapport Nederlandse taal- en letterkunde : een vergelijking van het onderzoek naar de eigen taal en literatuur in Nederland, Denemarken en Duitsland*. Amsterdam, Overlegcommissie Verkenningen voor Wetenschap en Technologie, 1995.
- Viskil, E., *Wat unbidan we nu? Naar een raad voor de neerlandistiek*. Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998.
- Willaert, F., 'Lezing', in: H. Bekkering en A.J. Gelderblom, *Veelstemmig akkoord. Naar een nieuwe literatuurgeschiedenis. Verslag studiedag Literatuurgeschiedenis Den Haag, 17 januari 1997* (Voorzetten 52), Sdu, Nederlandse Taalunie, Den Haag, 1997, 46-49.
- Witte, T., *Het oog van de meester. Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs*. Stichting Lezen reeks, deel 12. Eburon, Delft, 2008.

- Witte, T., Mantingh, E., Hertzen, M. van, 'Doodtij in de delta? Stand en toekomst van het Nederlandse literatuuronderwijs', in: *Spiegel der Letteren* 59, 1, 2017, 115-143.
- Witte, T., 'De kunst van het onderwijzen: naar een levenskrachtige visie op het literatuuronderwijs', in: *Nederlandse letterkunde* 23, 3, 2018, 257-286.

Over de auteurs

Erwin Mantingh is sinds 2011 lerarenopleider en vakdidacticus Nederlands aan de Graduate School of Teaching en het Departement voor Talen, Literatuur & Communicatie van de Universiteit Utrecht. Eerder werkte hij als onderzoeker en docent op het gebied van Middelnederlandse literatuur en middeleeuwse cultuur aan de Universiteit Utrecht, waar hij ook gepromoveerd is, en als leraar Nederlands op een middelbare school in Zeist. Als lid van het Meesterschapsteam Nederlands zet hij zich in voor het literatuuronderwijs en de versterking van de vakdidactiek. Hij doet onderzoek naar en publiceert over de didactiek van Nederlandse (historische) letterkunde en ontwikkelt samen met vakwetenschappers, vakdidactici, docenten, studenten en leerlingen lesmateriaal.

E-Mail: E.Mantingh@uu.nl

Marijke Meijer Drees werkte tot haar pensioen in augustus 2020 als senior docent onderzoeker historische letterkunde aan de opleiding Nederlands van de Rijksuniversiteit Groningen en eerder bij de Universiteit Utrecht, waar zij studeerde en gepromoveerd is. Zij was lid van het Meesterschapsteam Nederlands, hoofdredacteur van *Internationale Neerlandistiek* en redactielid van *Nederlandse letterkunde* vanaf de oprichting in 1996 tot in 2018. Momenteel maakt zij een herziene editie van het blijspel *Warenar* (door P.C. Hooft) in de onderwijsreeks *Tekst in context* (Amsterdam University Press) en een modern Nederlandse hertaling in proza van Vondels tragedie *Lucifer* (Uitgeverij kleine Uil).

E-Mail: m.e.meijer.drees@rug.nl